

VERHALEN
VAN DE
Centrale

De Centrale is nog steeds een van de iconen van Leeuwarden maar speelt in haar oorspronkelijke vorm een belangrijke plek in de herinnering van vele Leeuwarders. Marieke vertelt in deze blog door de ogen van Pake.

#verhalenvandecentrale

oude straatverlichting van rond 1900

Mag het licht uit?

De decembermaand is de maand van lichtjes. Ook op Winkelpark de Centrale hebben we niet stilgezeten. Honderden meters gloednieuwe kerstverlichting verhogen de sfeer tijdens het shoppen. De één vindt licht prachtig en gezellig, de ander vindt veel licht in het straatbeeld storend. Dat we het anderhalve eeuw na de intrede van straatverlichting, toen nog in de vorm van booglampen met koolspitsen (1879), het nog eens zouden hebben over lichtvervuiling! Dat hadden mensen in die tijd nooit kunnen bedenken. Och, ze waren al zo onder de indruk van de koolspitsen die toen nog de pleinen verlichtten. Die spitsen waren de voorlopers van de gloeilamp. Door een voortdurende vonk-overdracht tussen twee elektroden van geperst koolpoeder kwam dit licht tot stand. Ze konden maar enkele uren branden en gaven een fel verblindend wit licht. >

Lantaarnopsteker

In de tijd voor de 'elektrische revolutie' werd straatverlichting door een lantaarnopsteker aangestoken en ook weer gedoofd. Met de komst van elektriciteit konden meerdere straatlantaarns tegelijkertijd worden bediend. Later kwamen er tijdsschakelaars. Pas sinds 2010 werkt veel straatverlichting op basis van daglicht. Bij het invallen van de schemering, of bij slecht zicht, gaan de lichten automatisch aan en zodra er weer voldoende licht is, worden de lampen gedoofd.

Licht door elektriciteit

De uitvinding van de gloeilamp bracht eind 1800 vooruitgang. Iedereen die overigens denkt dat Edison die uitvinding deed, doet de ware Britse uitvinder Joseph Swan tekort; Swan was namelijk al twintig jaar bezig met v

Straatverlichting Boterhoek Leeuwarden 1927

de gloeilamp. Het was echter Edison die het concept uiteindelijk doorontwikkelde en ervoor zorgde dat er een dubbele bedrading in de lamp kwam, waardoor de stroomkring niet werd onderbroken als de lamp werd uitgeschakeld. In 1879 werd die gloeilamp voor het eerst ontstoken. Licht maken, zonder gas of vuur: het was een wonder van de tijd!

Grote dynamo

Om zulke lampen te laten branden, was een generator nodig (een soort grote dynamo), die stroom opwekte. In Nederland werd in Kinderdijk de eerste openbare elektriciteitscentrale gebouwd (1886). In 1916 werd Leeuwarden verrijkt met het Provinciaal Elektriciteitsbedrijf. In datzelfde jaar liet Amsterdam elektrische straatverlichting aanleggen. Het waren Belgische vluchtelingen die deze taak als werkverschaffing kregen.

Ondertussen had Philips de markt veroverd met energiezuinige gloeilampen. Dat zouden we nu een contradictie in terminis noemen: energiezuinig en gloeilamp: dat past niet bij elkaar. Anno 2020 is het LED wat de klok slaat. Hoe het ook zij: er was licht! Met de komst van het provinciale elektriciteitsbedrijf gingen er ook steeds meer lampjes branden in Friesland, in huizen en op straat. >

Er kwamen steeds meer straatlantaarns en dorpen en steden werden in de avond verlicht.

Vaat het donker donker

Is Friesland nog altijd één van de provincies waar we volop sterren zien tijdens een heldere nacht, brandt er toch nog altijd veel licht. Niet voor niets spreekt het initiatief 'de Nacht van de nacht' zo tot de verbeelding. Tijdens deze nacht wordt iedereen in de wereld gevraagd het licht uit te doen, zodra de schemer valt. Zo zie je maar dat Edison, of eigenlijk Swan, een held is maar dat teveel sterrenstatus ook een keerzijde heeft... je wilt als het donker is ook wel eens de sterren kunnen zien. Juist in ons mooie Fryslân. ■

Foto van voorkant van het PEB-personeelsblad

HEB JIJ OOK
VERHALEN VAN
DE CENTRALE?

VERHALEN@
WINKELPARKDECENTRALE.NL